

Leppiniemi-Pyhänsivu osayleiskaava-alueen arkeologinen täydennysinventointi

Muhos

Laura Ohenoja
25.6.2025

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Tietoa tutkimusalueesta.....	6
	2.1 Sijainti ja ympäristö	6
	2.2 Tausta ja tunnetut kohteet.....	8
3	Menetelmät ja inventointi	10
4	Havainnot	11
5	Yhteenveto	17
6	Lähteet.....	18

Tutkimuksen perustiedot

Tiivistelmä

Muhoksen kunta on laatimassa Leppiniemi-Pyhänsivu osayleiskaavaa. Kaava-alueella on suoritettu arkeologinen inventointi vuonna 2024. Kaava-aluetta on tämän jälkeen laajennettu etelään noin 130 ha. Laajennusalueella arkeologisen inventoinnin suoritti Sweco Finland Oy.

Inventoidulla alueella ei sijainnut aiemmin tunnettuja arkeologisia kohteita. Inventoinnin yhteydessä käytiin tarkastamassa vuonna 2024 paikannettu kvartsisuoni, jonka ympäristössä löydettiin kvartsilohkareiden palasia.

Inventoinnissa ei havaittu selvitysalueelta kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kohteita. Rikkoutuneista kvartsisuonia havaittiin inventoinnissa useita, jotka kaikki sijaitsevat lähellä modernin maankäytön alueita. Lisäksi Repokankaalla sijainnut kalliomurskeen louhinta ja maanotto sekä lähellä sijainnut junarata ovat jättäneet jälkiä maastoon.

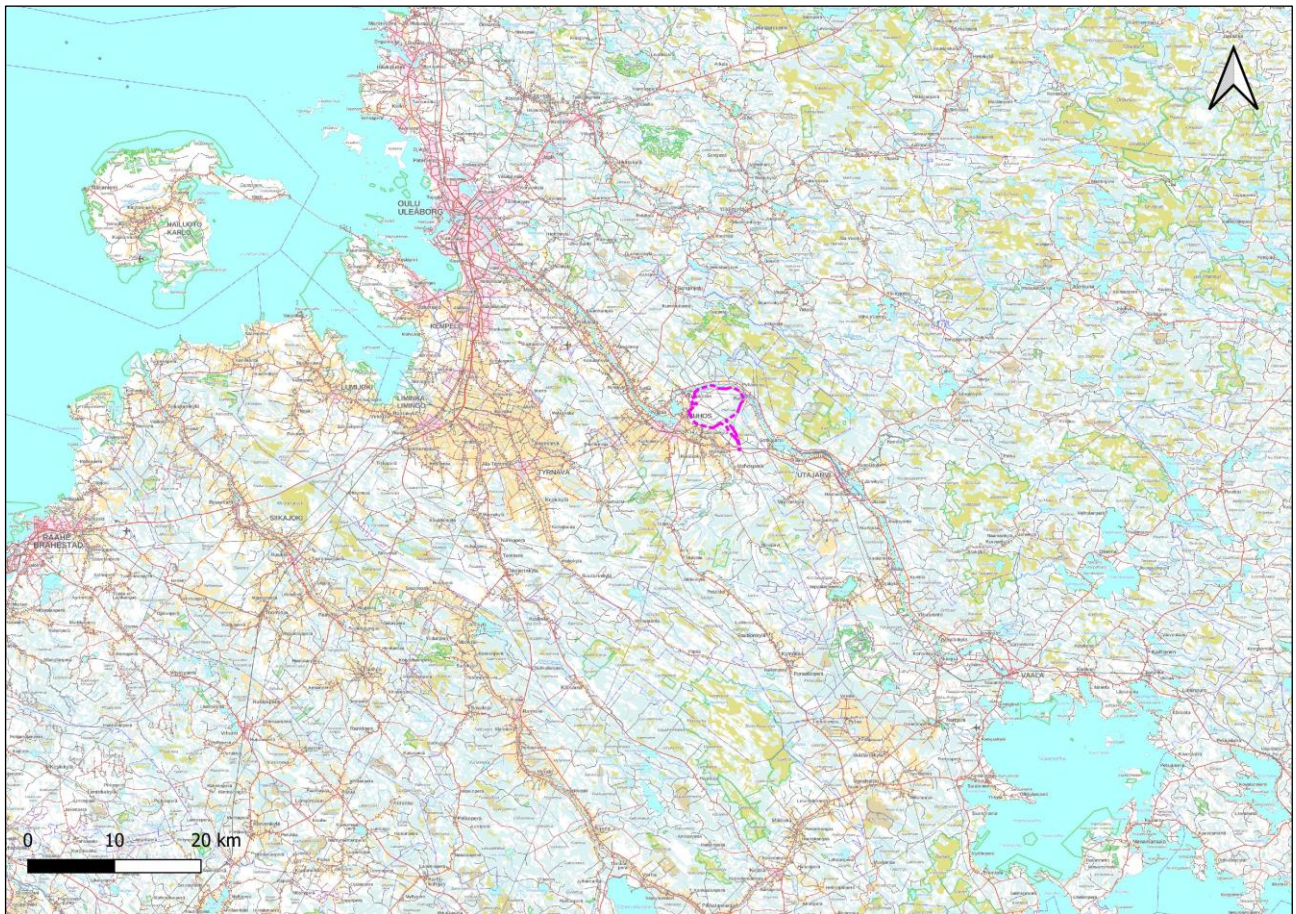
<i>Tutkimustyyppi</i>	Arkeologinen inventointi / täydennysinventointi
<i>Tutkimuksen peruste ja tavoite</i>	Muhoksen Leppiniemi-Pyhänsivu osayleiskaava-alueen täydennysinventointi. Inventoinnin pohjalta on mahdollista tunnistaa arkeologiseen kulttuuriperintöön liittyvät mahdolliset suojelutarpeet ja kaavaratkaisun vaikutukset.
<i>Tutkimuksen tekijä</i>	Sweco Finland Oy, FM Laura Ohenoja
<i>Kenttätöön ajankohta</i>	10.-11.6.2025
<i>Alueen laajuus</i>	130 ha
<i>Työn tilaaja</i>	Muhoksen kunta
<i>Dokumentointi- ja löytöaineiston arkistointitiedot</i>	Alkuperäiset valokuvat: Sweco Finland Oy
<i>Aiemmat arkeologiset inventoinnit</i>	Sarkkinen M. 1993: Inventointi Laulumaa V. 2017: Keminmaa - Pyhänselkä (Muhos) voimajohtolinjan arkeologinen inventointi Suvanto M. 2004: Oulu - Kajaani - maantie Oulussa ja Muhoksella 1785 Hiltunen J.-P. 2024: Leppiniemi-Pyhänsivu osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

Kansikuva: Kallionlouhintapaikka Repokankaalla.

Karttakuvissa taustakarttoina Maanmittauslaitoksen maastokartta.

Valokuvat: Laura Ohenoja

Kartta inventointialueesta

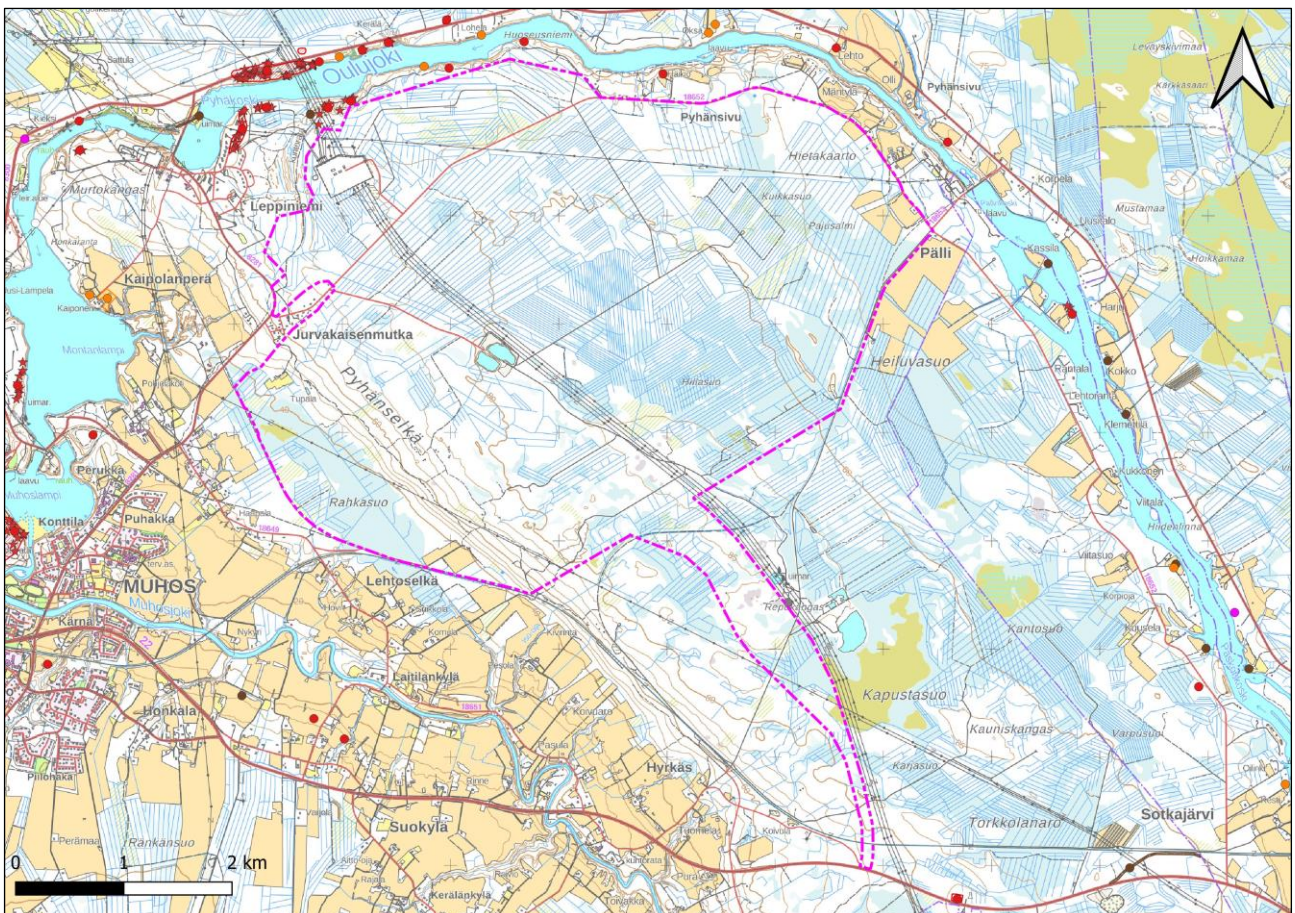
Kartta 1. Selvitysalueen sijainti.

1 Johdanto

Muhoksen kunnan suunnittelemaa Leppiniemi-Pyhänsivu osayleiskaava-aluetta laajennettiin noin 130 ha kokoisella alueella etelään. Laajennetulla alueella suoritettiin arkeologinen inventointi. Lisäksi vuoden 2024 inventoinnissa kaava-alueella paikannettu kvartsisuonen laajuus tarkastettiin maastossa. Selvitystyössä laadittiin osayleiskaava- ja asemakaavatasoinen inventointi, jonka pohjalta on mahdollista tunnistaa muinaisjäännöskohteisiin liittyvät mahdolliset suojelutarpeet, ja kaavaratkaisun vaikutukset arkeologiseen kulttuuriympäristöön.

Inventointi keskittyi kaava-alueen etelä- ja kaakkoisosassa olevaan ”häntäpähän”. Kokonaisuudessaan maastossa inventoitu alue oli laajuudeltaan noin 136 hehtaaria. Vuoden 2024 inventoinnissa kaava-alueelta ei tavattu kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita. Modernin ajan havaintoja tehtiin kaksi: rikkoutunut kvartsisuoni ja sekä 1950-luvulla rakennettu rautatienpohja.

Inventoinnin toteutti Sweco Finland Oy:n arkeologi (FM) Laura Ohenoja. Maastotyöt toteutettiin 10.-11.6.2025 (2 henkilötyöpäivää).

Kartta 2. Yleiskartta osayleiskaavaluonnoksen alueesta. Arkeologiset kohteet on merkitty kartalle (punaisella) perustuen Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin (Kyyppi.fi).

2 Tietoa tutkimusalueesta

2.1 Sijainti ja ympäristö

Selvitysalue rajautuu idässä voimajohtolinjaan ja etelässä Kajaanintiehen. Ympäristö on tasaista, alue on korkeustasoltaan noin 75–85 metriä merenpinnan yläpuolella (mpy). Maaperä on pääosin hiekkamoreenia. Selvitysalueella on joitakin kalliopaljastumia. Kalliopaljastumat ovat tasaisia eivätkä kohoa ympäröivästä maastosta. Inventointialue on kokonaan metsä- ja suo/kosteikkoalueita. Lähes puolet alueesta on ojitettua metsää.

Pyhäselän sähköasemalta lähtee voimalinja, joka kulkee kaava-alueen läpi. Kaakkoisosan häntäpää rajautuu idässä voimalinjaan. Lisäksi suunnittelualueen häntäosan läpi kulkee pienempi voimalinja Repokankaan eteläpuolella. Ihan eteläosassa alueen läpi menee junarata. Repokankaalla ja Karjasuon läheisyydessä sijaitsee käytöstä poistuneita maanottoalueita. Repokankaalla maanottoa ja kalliolouhostoimintaa on ollut 1900-luvun puolivälissä ja Karjasuon läheisyydessä maanottoa on ollut 2000-luvun alussa.

Repokankaan maanottoaluetta. Kuvattu lounaaseen.

Kalliopaljastumia Repokankaalla. Kuvattu lounaaseen.

Ympäristö junaradan läheisyydessä. Kuvattu etelään.

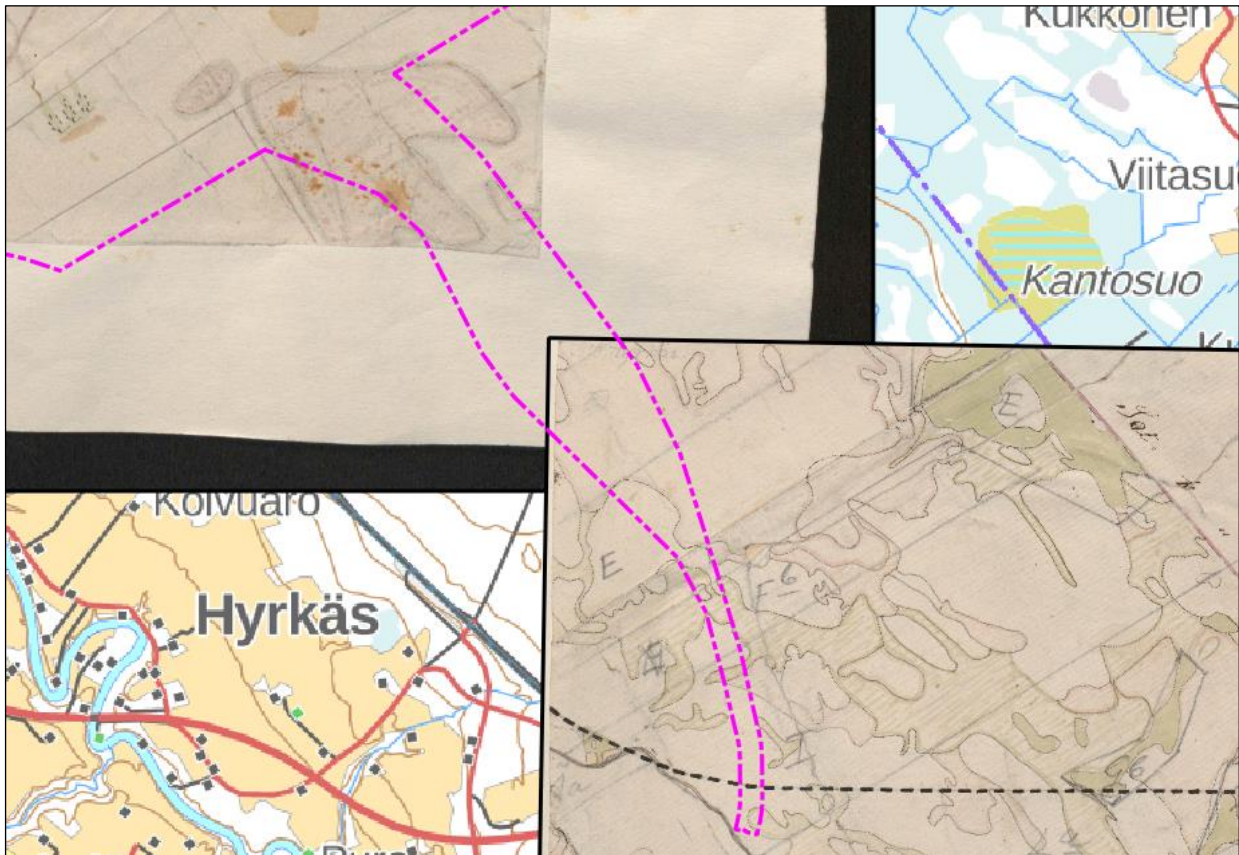
Kauniskankaantien pohjoispuolista aluetta. Kuvattu pohjoiseen.

2.2 Tausta ja tunnetut kohteet

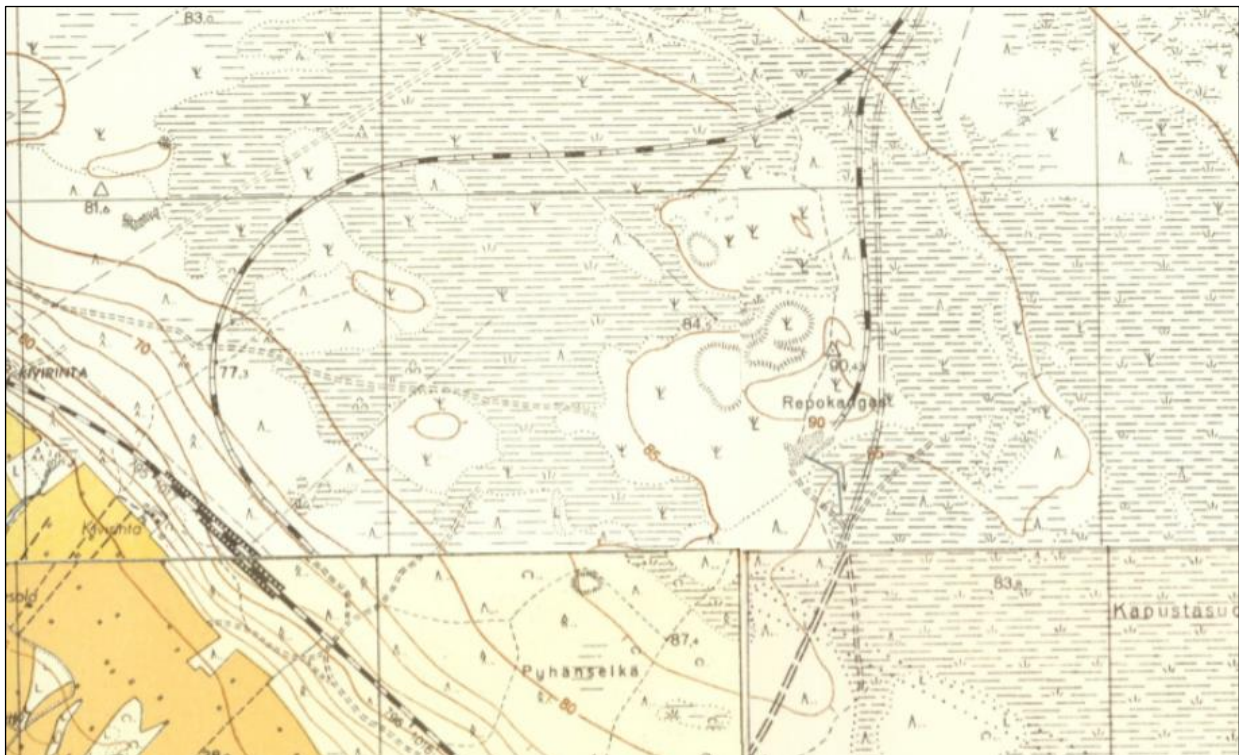
Suunnittelualueelta ei tunneta kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisen kulttuuriperinnön kohteita. Lähin tunnettu kiinteä muinaisjäännös, vanha teloituspaiikka Teerikangas (1000047374), sijaitsee noin 800 metrin etäisyydellä kaakossa kaava-alueen eteläkärjestä. Pääosa lähialueen tunnetuista kiinteistä muinaisjäännöksistä ja muista kulttuuriperintökohteista sijoittuu Oulujoen pohjois- ja etelärannoille.

Vanhoista kartoista tarkastettiin vuonna 1850 laaditut pitäjänkartat ja maanmittauslaitoksen vuosien 1949, 1950, 1961 ja 1963 peruskartat. Inventoitu alue on pääosin metsäaluetta sekä vuoden 1850 pitäjänkartoilla, että myöhemmin 1900-luvun puolivälin peruskartoilla.

Kaava-alueen häntäpään pohjoisosan läpi kulkee vuoden 1950 peruskartalle merkitty junarata, joka on johtanut Hyrkkäältä Oulujoen varteen nykyisen Pällin voimalaitoksen kohdalle. Nykyisin rautatien pohja on metsäautotienä.

Ote vuoden 1850 asemoiduista pitäjänkartastoista.

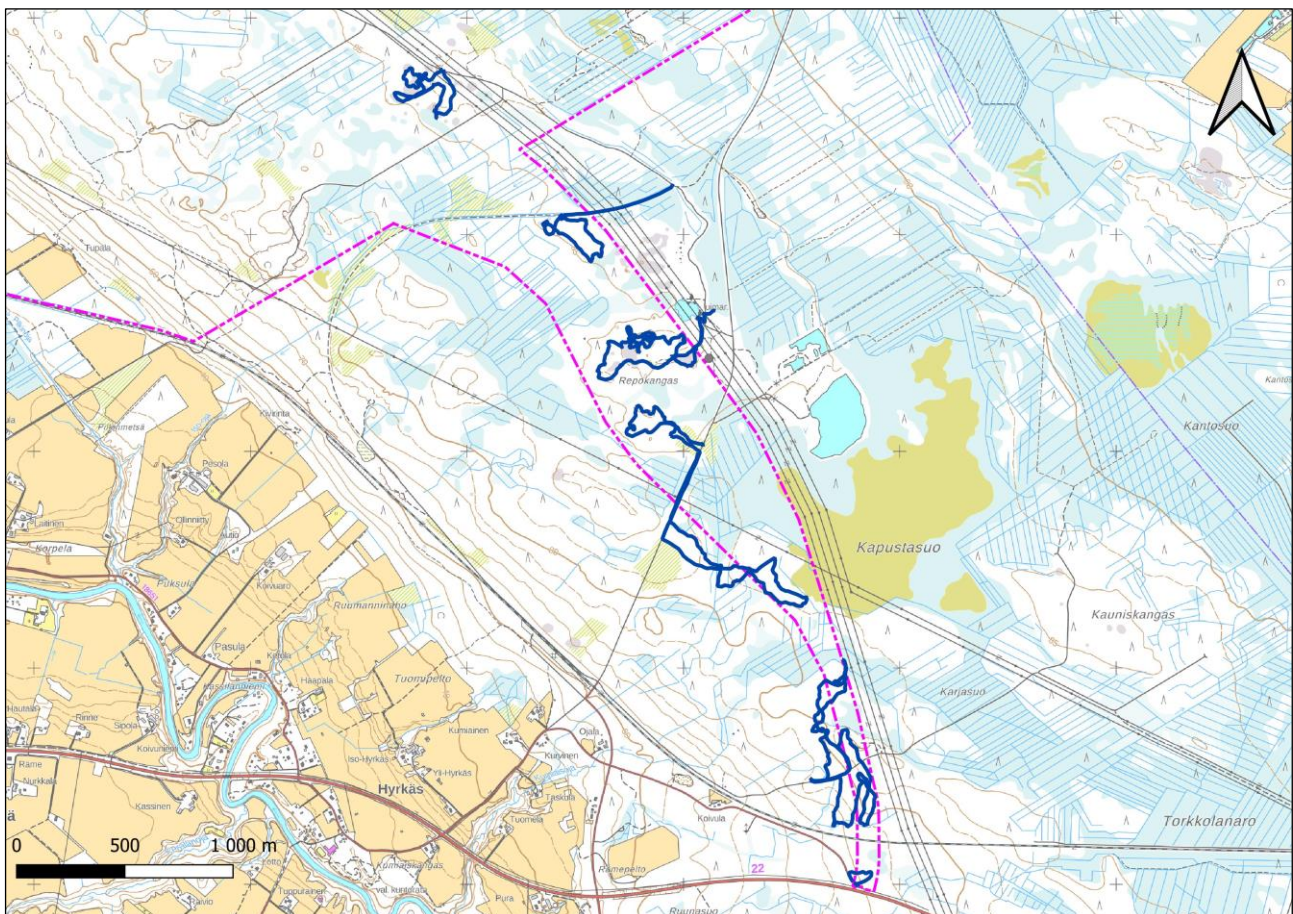
Ote vuoden 1950 peruskartasta Repokankaan alueelta.

3 Menetelmät ja inventointi

Inventoinnin taustavaiheessa tutustuttiin alueella ja sen läheisyydessä sijaitseviin aiemmin tunnettuihin arkeologisiin kohteisiin sekä alueen aiempiin arkeologisiin tutkimuksiin. Lähteenä käytettiin Museoviraston ylläpitämää kulttuuriperinnön palveluikkunaa. Taustatyössä tarkastettiin alueelta Maanmittauslaitoksen tuottama 0,5 p laserkeilausaineisto. Maanmittauslaitoksen tarkempaa laserkeilausaineistoa (5 p) ei ollut saatavilla inventoinnin aikaan. Selvitysalueelta käytiin läpi historialliset ilmakuvat, GTK:n maaperäkartat sekä Kansallisarkiston digitoidut vanhat kartat.

Inventoinnin maastotyöt kestivät kaksi (2) henkilötyöpäivää ja se tehtiin 10.-11.6.2025. Maastotyöt painottuivat taustaselvityksessä arkeologisten kohteiden kannalta potentiaalisiksi arvioituille alueilla. Maastotyöt kohdistuivat pääasiassa ojittamattomille metsäalueille, erityishuomioita maastossa kiinnitettiin kallioisille alueille, josta vuoden 2024 inventoinnissa havaittiin rikkoutunut kvartsisuoni.

Maastossa tehdyt havainnot dokumentoitiin valokuvin ja muistiinpanoin. Arkeologisten kohteiden sijaintitieto tallennettiin maastossa käsi GPS-laiteella (Garmin GPSMAP 67i), jonka mittatarkkuus on noin 5–10 metriä.

Kartta 3. Maastossa tarkastetut alueet merkittynä sinisellä viivalla.

4 Havainnot

Repokankaalla on 1960-luvulla ollut laaja maan- ja kalliomurskeen ottoalue. Ympäristössä on paljon merkkejä maanotosta ja kalliolouhinnasta. Esimerkiksi pieni lampi voimajohtojen alla on syntynyt, kun kalliomurskeen ottopaikka on myöhemmin täyttynyt vedellä. Metsässä maanottoalueella havaittiin kuusi metallitolppaa pystyssä, jotka myös liittyvät alueen louhostoimintaan. Ympäristössä kallioalueella on useita "allasmaisia" kallioperään tehtyjä louhoksia. Nämä ovat neliskanttisia ja muutama vaikutti syvältä, mutta syvyyttä oli vaikea arvioida, koska ne ovat veden täyttämiä ja kasvillisuuden valtaamia.

Metsäpolun varrella maastossa sijaitsee junanvaunu, joka on todennäköisesti jätetty niille sijoilleen 1970-luvulla, jolloin junarata on purettu alueelta pois. Vanha junarata on haarautunut Repokankaan pohjoispuolella, ja radan varressa on sijainnut maan- ja kalliomurskeen ottoalue. Junarata on johtanut Hyrkkäältä Oulujoen varteen nykyisen Pällin voimalaitoksen kohdalle. Rata on rakennettu 1940-luvun lopulla. Sitä ei vielä ole 1946 ilmakuvissa, mutta se on merkitty 1950 peruskarttoihin.

Kallioon tehtyjen allasmaisten louhosten läheisyydestä löytyi pystykallioon tehtyjä piirroksia. Toiseen osaan on tehty useita pystyviivoja ja toiseen seinämään on piirretty peikko. Piirrokset ovat kohtalaisen selkeitä ja terävälinjaisia, ne vaikuttavat kohtalaisen moderneilta.

Repokankaan alueelta avokallioalueilta havaittiin useita pienialaisia kvartsisuonia, joiden ympäristössä on rikkoutuneita kvartspalasia. Kvartsisuonien alueella poistettiin hieman pintasammalta ja yritettiin hahmottaa laajempaa kuvaa. Kaikki rikkoutuneet kvartsisuonet sijaitsivat pinnassa ja olivat pienialaisia. Kvartsisuonet eivät pääasiassa ole kovin puhdasta kvartsia. Rikkoutuneet palaset vaihtelivat noin 20 cm paksuista pieniin noin 1 cm palasiin. Sammaleen alta ja ympäristö yritettiin havaita mahdollisia muita löytöjä, mutta niitä ei tehty. Iskosmaisia, liuskeisia, teräväreunaisia kappaleita ei ympäristössä havaittu, mutta erilaisia ja kokoisia kvartsikappaleita löytyi myös sammaleen alta.

Alueelta pyrittiin valitsemaan arkeologisille havainnoille suotuisia kohtia koekuoppien avaamiselle. Hyvää maastoa näille ei kuitenkaan ollut. Rikkoutuneet kvartsisuonet sijaitsivat pääosin keskellä kallioista aluetta. Kallioiden väliset alueet olivat hyvin vetisiä. Yksi koekuoppa alueelle tehtiin, mutta siinä havaittiin vain muutama samankaltainen kvartsikappale kuin ympäristössä ja kallionpinta tuli vastaan noin 30 cm syvyydessä.

Rikkoutuneita kvartsisuonia tavattiin yhteensä viisi kappaletta, kaksi Repokankaan alueelta ja kolme pohjoisempaa kallioalueelta. Rikkoutuneet kvartsikappaleet sijoittuvat pienelle alalle ja niitä sijaitsee sekä sammaleen päällä että sen alla.

Kvartsisuonien keskipisteet:

P: 7187515, I: 459769

P: 7187481, I: 459717

P: 7188718, I: 458793

P: 7188736, I: 458776

P: 7188689, I: 458755

Metalliputkia neliömallisessä muodostumassa (P: 7187408, I: 460044). Kuvattu pohjoiseen.

Kaksi neliskanttista kalliolouhospaikkaa (P: 7187458, I: 459792). Kuvattu länteen.

Junanvaunu (P: 7187439, I: 459948). Kuvattu luoteeseen.

Kvartsisuoni ja sen ympäristössä rikkoutuneita kvartsipalasia. Kuvattu luoteeseen.

Rikkoutunutta kvartsia.

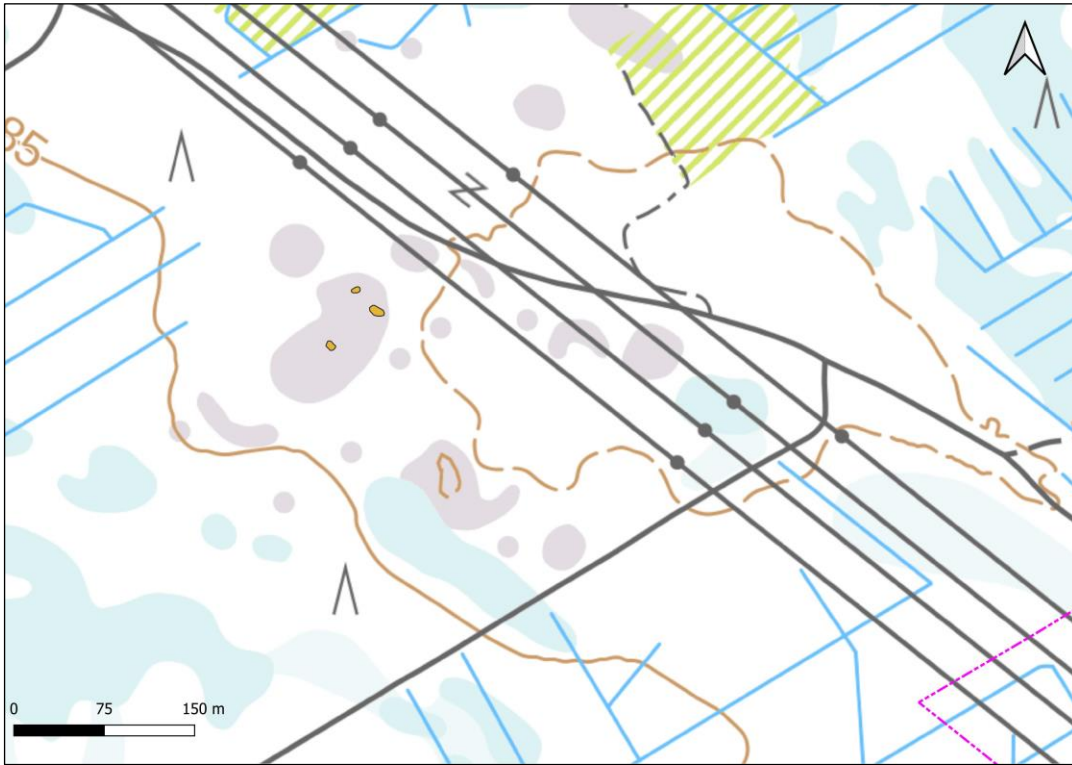
Sammaleen alta pieniä kvartsin palasia.

Kallioon tehtyjä piirroksia. Kuvattu pohjoiseen.

Peikko miekka kädessä. Kuvattu pohjoiseen.

Kartta 4. Repokankaan pohjoispuolella sijaitsevat rikkonaiset kvartsisuonet 3 kpl. Alueet merkitty karttaan keltaisina alueina.

Kartta 5. Repokankaan kallioalueella havaittiin kaksi rikkoutunutta kvartsisuonta, jotka on merkitty karttaan keltaisina alueina. Kallion louhintapaikat on merkitty harmaana neliskantisina alueina ja vihreällä ympyrällä kalliopirrosten sijainti.

5 Yhteenveto

Inventoidulta alueelta ei inventoinnin yhteydessä havaittu aiemmin tuntemattomia muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita.

Repokankaalla ja sen pohjoispuolelta sijaitsee runsaasti modernin maankäytön merkkejä, jotka liittyvät maanottoon, kalliolouhostoimintaan ja purettuun junarataan. Inventoinnin yhteydessä selvitettiin alueella sijaitsevien kvartsisuonien laajuutta ja niiden ympäristöä. Mitään esihistorialliseen ihmistoimintaan viittaavia löytöjä ei tehty. Maastossa todettiin viisi keskenään hyvin samankaltaista aluetta, joilla sijaitse rikkoutunutta kvartsisuonta. Irronneet kvartsipalat ovat lohkaremaisista. Liuskeisia, iskosmaisista palasia ei havaittu kuin muutamia yksittäisiä. Kvartsi ei laadultaan vaikuttanut kovin puhtaalta, vaan oli useilla paikoilla osittain muun kivilajin sekaista.

6 Lähteet

Kansallisarkisto

Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma)

la.* Pitäjänkartasto (1749-1917)

3431 01 la.* -/- - Vuolijoki. Vuosi 1865.

3431 01+3342 03 la.* -/- - Vuolijoki. Vuosi 1865.

3431 02 Vuolijoki. Vuosi 1865.

3431 02_1 Vuolijoki. Vuosi 1865.

Maanmittauslaitos

Vanhat painetut kartat

Karttalehti 3421 12 Muhos, vuosi 1949

Karttalehti 3424 01 Muhos, vuosi 1950

Karttalehti 3423 03 Muhos, vuosi 1950

Karttalehti 3422 10 Muhos, vuosi 1950

Karttalehti 3422 10 Muhos, vuosi 1961

Karttalehti 3421 12 Muhos, vuosi 1963

Laserkeilausaineisto

Laseraineisto 0,5p. Utajärvi 2018.

Digitaaliset lähteet

Kulttuuriympäristön palveluikkuna: <https://www.kyppi.fi>

GTK. Maankamara: <https://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Muinaismuistot: <https://muinaismuistot.info/>

Maanmittauslaitos. Historialliset ilmakuvat: <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi>

